

exod, început încă de la căderea Bulgariei sub turci, — sfârșitul sec. al XIV-lea, se intensifică mai ales în sec. al XVIII-lea — al XIX-lea, când noile condiții sociale și economice din Țările Române atrag populația bulgară din sudul Dunării, care nu mai poate suporta exploatarea turcească, jafurile cîrjaliilor și poverile războaielor ruso-turce. Prezența unei păături de negustori, stabiliți în Țările Române (București, Ploiești, Pitești, Tirgoviște, Buzău, R. Sărat, Slatina, Brăila, Rușii de Vede, Zimnicea, Galați etc.), ca și în părțile sudice ale Rusiei (Odesa și sudul Basarabiei), pe unde au desfășurat o întinsă activitate comercială, e o dovadă de netăgăduit că emigrarea bulgarilor spre nordul Dunării a avut caracterul unui proces de mare amploare.

Printre cei fugiți se găsesc, mai ales la începutul secolului trecut, și elemente mai înaintate care încep să-și dea seama de necesitatea unei lupte culturale și mai ales politice. Această conștiință politică se reflectă mai cu seamă în șirul unor răscoale cu caracter local, care izbucnesc periodic dincolo de Dunăre. În primul rînd, C. N. Velichi se ocupă, ceva mai pe larg, de răscoala de la Tirnova, din 1835, înăbușită înainte de a începe; urmează apoi răscoala de la Berkovița din 1836, cea de la Pirot din același an, o altă răscoală la Berkovița în 1837 și, în sfârșit, răscoala de la Niș, din 1841. Întrucît ultimele trei răscoale au fost puse la cale și ajutate din umbră de Miloș Obrenovici, autorul scoate în evidență politica de duplicitate a acestuia și jocul periculos la care se dădea prințul Serbiei, față de turci și de răscoalele din Balcani.

Miloș părăsește în 1839 tronul Serbiei și se refugiază în Țara Românească, la moșia sa din Herești, de unde conduce și ajută efectiv la organizarea mișcării de la Brăila din 1841. Pe baza unor acte noi, C. N. Velichi urmărește pas cu pas urzeala întregii mișcări (pp. 35—65), stabilind participarea activă a unor bulgari și sirbi, deveniți căpeteniile mișcării. În această privință, autorul aduce o seamă de precizări noi, ce dovedesc rolul efectiv pe care l-a avut în această mișcare Miloș Obrenovici. Faptul acesta îl îndreptățește să admită că mișcarea din 1841 a fost « cel puțin prin inițiere și conducere, ca o mișcare serbo-bulgară » (p. 63). De acest lucru și-a dat seama nu numai Alex. Ghica, domnitorul țării, ci și turcii care cer ca Miloș să părăsească țara. Fără să aștepte prea mult, Miloș pleacă în Austria, iar căpeteniile mișcării sînt condamnate și trimise la ocelele Telega. Pornită inițial de la mișcarea din aprilie 1841 de la Niș, care era o verigă dintr-un șir întreg de mișcări populare din Balcani și din Asia Mică, răscoala din iulie de la Brăila (1841) se soldează cu un eșec.

Deși aparent această mișcare era lichidată, totuși ea continuă în umbră, și pregătirile unei alte răscoale încep imediat. De astă dată, legăturile complotiștilor sînt mult mai întinse și prind în virtejul lor o sumedenie de persoane, mai ales din lumea negustorească și politică a țării (pp. 66—101). Firele răzvrătirii se leagă strîns între ele și ne conduc mai departe pînă la răscoala grecească din Creta și Epir. Rakovski și Stavri Gheorghiu, care au fost de fapt sufletul celei de-a doua mișcări de la Brăila, se aflau în relații strînse cu unele organizații similare din Balcani și mai ales din Basarabia. De altfel, autorul stabilește un lucru cu totul nou, că prin conducere și prin numărul participanților mișcarea din 1842 avea un caracter greco-bulgar, cu sediul în sudul Rusiei la Reni, Bolgrad și Odesa. La Brăila la Galați ca și în Bulgaria au fost doar niște ramificații. Meritul lui C. N. Velichi constă tocmai în faptul că cercetînd firele răscoalei, lărgeste în chip firesc aria relațiilor revoluționare și astfel expunerea capătă un caracter de ansamblu, care îl ajută să descopere noi aspecte în desfășurarea evenimentelor. Așadar, se poate spune că tulburările de la Brăila din 1842 n-au avut un caracter local, după cum s-ar părea la prima vedere. Ele au antrenat nu numai interesul opoziției și pofa de putere a unora dintre rominii participanți la aceste mișcări, ci și interesul unor puteri străine, ca Rusia, Austria, Franța și Anglia.

Dacă primele două mișcări au fost înăbușite, fără a-și ajunge scopul propus, de a provoca o mare mișcare pentru eliberarea popoarelor din Balcani, faptul acesta n-a împiedicat pe inițiatori să treacă la organizarea celei de-a treia răscoale (1843). Cercetînd și analizînd